

УДК 347.627.2

Ольга Спектор,*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Київського міжнародного університету*

РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ У ПОРЯДКУ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Стаття присвячена аналізу законодавства, рекомендаційних джерел, судової практики, наукової літератури щодо розірвання шлюбу у порядку позовного провадження, визначення проблемних питань у даній сфері та вдосконаленню механізму розірвання шлюбу таким чином.

Ключові слова: розірвання шлюбу, позовне провадження, мораторій на розірвання шлюбу, участь подружжя у справі про розірвання шлюбу, припинення шлюбу, державна реєстрація розірвання шлюбу.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку шлюбно-сімейних відносин розірвання шлюбу було і залишається найпоширенішою формою припинення шлюбу. Україна на сьогодні займає в Європі, на жаль, не почесне перше місце за кількістю розлучень, оскільки за даними Держкомстату розривають шлюб 44,3 % подружніх пар [1]. При цьому лівова частка розірвання шлюбів відбувається за рішенням суду шляхом подання позовної заяви одним із подружжя, що можна простежити за даними Єдиного державного реєстру судових рішень. У зв'язку із цим виникає багато як теоретичних, так і практичних питань, пов'язаних із припиненням шлюбу шляхом його розірвання у позовному провадженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Слід відзначити, що у науковій літературі відсутні спеціальні дослідження цього питання. Більшість науковців розглядають питання розірвання шлюбу у позовному провадженні у контексті припинення або розірвання шлюбу загалом (А. Б. Болховітінова, С. Б. Булеца, А. О. Дутко, І. В. Жилінкова, Л. В. Липець, О. В. Розгон, З. В. Ромовська, О. І. Сафончик, Є. І. Фурса, С. Я. Фурса та інші), що і визначає актуальність обраної теми з теоретичної точки зору.

Водночас результати даного дослідження мають і практичне значення. Визначення проблемних моментів розірвання шлюбу у порядку позовного провадження дасть можливість удосконалити законодавче регулювання цього питання, а також механізм розірвання шлюбу таким чином.

Метою статті є систематизація знань щодо розірвання шлюбу у позовному провадженні, визначення проблемних питань у даній сфері та пошук відповідей на них, а також удосконалення механізму розірвання шлюбу таким чином.

Виклад основного матеріалу. Ч. 3 ст. 105 Сімейного кодексу України (далі – СК України) передбачено, що шлюб припиняється внаслідок його розірвання за позовом одного з подружжя на підставі рішення суду, відповідно до статті 110 цього кодексу [2] (Ст. 110 СК України – «Право на пред'явлення позову про розірвання шлюбу»). На нашу думку, необхідно змінити назву зазначеної статті й уніфікувати її з нормами ст. 105–107, 109 СК України [2] з огляду на таке.

Ч. 2 ст. 105 СК України встановлено, що шлюб припиняється внаслідок його розірвання за спільною заявою подружжя на підставі рішення суду, відповідно до ст. 109 цього Кодексу [2]. Назва ст. 109 СК України – «Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей» [2]. Назва ст. ст. 106, 107 СК України «Розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою подружжя, яке не має дітей» і «Розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою одного з подружжя» [2] відповідно.

Таким чином, очевидна недосконалість законодавчої техніки і доцільність зміни назви ст. 110 СК України з «Право на пред'явлення позову про розірвання шлюбу» на «Розірвання шлюбу за рішенням суду за

позовом одного з подружжя або опікуна недієздатного подружжя».

Визначившись із назвою ст. 110 СК України, перейдемо до випадків застосування відповідного провадження для розірвання шлюбу. Зрозуміло, що позовне провадження використовується, якщо один із подружжя не згоден на розлучення і, відповідно, наявний спір, а також якщо розірвання шлюбу вимагають інтереси того з подружжя, хто визнаний недієздатним. Однак це не виняткова ситуація, в якій має місце розірвання шлюбу у позовному провадженні. До них також належать:

1. Якщо один із подружжя ухиляється від розірвання шлюбу в органах державної реєстрації актів цивільного стану за відсутності спору.

2. Якщо подружжя не досягло згоди у питаннях виховання чи забезпечення дітей, у зв'язку з чим неможливо розірвати шлюб за спільною заявою подружжя, яке має дітей (ст. 109 СК України [2]).

3. Як обхід порядку розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя (ст. 109 СК України [2]). Вказаний обхід на практиці пов'язаний із тим, що вартість посвідчення нотаріусом договору про утримання і виховання дітей, який включає визначення розміру аліментів, який передбачений ст. 109 СК України [2], як правило, становить 1% від суми аліментів до повноліття дитини. При цьому незрозуміло, чому більшість нотаріусів встановлює саме відсоток від суми і як це співвіднести з положеннями Декрету Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 № 7-93 «Про державне мито» [3]. Виходячи з вказаного нормативно-правового документа, вартість послуг нотаріуса у цьому разі повинна становити 1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян (ш. е п. 3 ст. 3) [3] – натеper 17 грн., а також додаткова націнка приватних нотаріусів. Але на практиці все інакше: знайти нотаріуса, який посвідчить договір за фіксовану суму, непросто, і не всім це вдається. Окрім того, додатковим аргументом на користь позовного провадження у цьому разі є розмір судового збору – 0,4 розміру мінімальної заробітної плати (натеper – 551,20 грн.), встановлений п. 3 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» [4], оскільки він є в разі меншим, ніж стандартна вартість послуг нотаріуса за посвідчення відповідного договору.

Дослідивши випадки використання процедури позовного провадження у справах про розірвання шлюбу, перейдемо до його особливостей. На нашу думку, необхідно розпочати з обмежень, які пов'язані з неможливістю розлучитись. Відповідно до ч.

2 ст. 110 СК України позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини [2]. Вважаємо таке обмеження виправданим, оскільки у цей період жінка перебуває в особливому фізіологічному і психологічному стані і стрес може зашкодити не тільки їй, а й відобразитись безпосередньо на здоров'ї дитини. Варто зазначити, що подекуди у науковій літературі можна зустріти пропозицію щодо обмеження права на пред'явлення позову про розірвання шлюбу до суду до досягнення дитиною 3-х річного віку [5, с. 55], однак вважаємо, що впровадження такої ідеї не зумовлене будь-якими обґрунтованими причинами.

Звертаємо увагу, що даний мораторій на розірвання шлюбу поширюється як на жінок, так і на чоловіків, включаючи випадки, коли дитина народилась мертвою або померла до досягнення нею одного року. Дане твердження впливає безпосередньо з ч. 2 ст. 110 СК України [2], а також чітко зазначено у п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» [6] (далі – ППВСУ від 21.12.2007 № 11). Однак така позиція законодавця сьогодні залишається дискусійною. Багато науковців, зокрема І. В. Жилінкова [7, с. 135], А. О. Кодинець [8, с. 271-272], О. І. Сафончик [9, с. 4], Л. І. Шаповал [10, с. 119], вважають за доцільне повернутись до права, встановленого ч. 2 ст. 38 Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 р. (далі – КпШС України), який діяв до набрання чинності СК України: чоловік не має права без згоди дружини порушувати справу про розірвання шлюбу під час вагітності дружини та протягом року після народження дитини [11]. Така позиція зумовлена тим, що додержання принципу рівності прав дружини та чоловіка у цьому разі виглядає дещо формальним, оскільки потрібно враховувати, що жінка під час вагітності та протягом певного часу після народження дитини перебуває в особливому фізіологічному та психологічному стані і потребує підвищеного захисту порівняно з чоловіком. На нашу думку, необхідно залишити положення ч. 2 ст. 110 СК України у тій редакції, яка є натеper. При цьому даний підхід зумовлений не рівністю прав жінки та чоловіка, а тим, що жінка може прийняти рішення про розірвання шлюбу на фоні зазначеного стану.

Окрім того, у науковій літературі пропонують розширити коло підстав, за яких суд не може прийняти рішення про розірвання шлю-

бу. Так, Л. В. Липець пропонує запровадити норму про неможливість розірвання шлюбу у перший рік шлюбу [12, с. 88, 89, 92, 93]. Обґрунтування: у цей період має місце пристосування характерів, а якщо зважати, що більшість шлюбів укладається молоддю, то рішення про розірвання шлюбу може бути імпульсивним та помилковим. Ми вважаємо, що раціональне зерно у цій пропозиції є, однак все ж таки такі зміни до законодавства є передчасними і не універсальними. Треба враховувати, що причиною для розлучення у перший рік подружнього життя може бути не тільки побутова сварка, а й аморальна поведінка одного з подружжя (зрада, наркоманія тощо). У зв'язку із цим виникає питання: чому у такому разі другий із подружжя повинен чекати цілий рік, щоб розлучитись?

Вивчаючи питання про мораторій на розірвання шлюбу за позовом одного з подружжя, необхідно також розглянути винятки з даного положення, які передбачені ч. 2–4 ст. 110 СК України: 1) один із подружжя вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки кримінального правопорушення, щодо другого з подружжя або дитини. При цьому розірвання шлюбу може відбуватися незалежно від наявності вироку суду; 2) батьківство зачатої дитини визнано іншою особою; 3) за рішенням суду відомості про чоловіка як батька дитини виключено з актового запису про народження дитини [2].

Слід зазначити, що у науковій літературі пропонують розширити й уточнити даний перелік. Зокрема, А. Б. Болховітінова вважає за доцільне позбавити того з подружжя, хто вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки кримінального правопорушення, щодо другого з подружжя або дитини, права на пред'явлення позову про розірвання шлюбу як попередження умисних дій особи, яка має намір розірвати шлюб [13, с. 5, 7, 15]. Така пропозиція науковця, на нашу думку, є доцільною і такою, що потребує відображення у ст. 110 СК України.

У контексті протиправної поведінки одного з подружжя, яка містить ознаки кримінального правопорушення, не можна не відзначити позицію Л. В. Липець, яка розглядає це питання в іншому аспекті. Так, на її думку, положення про таку поведінку одного з подружжя є неповним і потребує корегування, а саме: якщо відповідні дії вчинені і щодо інших осіб, оскільки якщо людина хоча б раз у житті скоїла злочин або вчинила замах на злочин щодо сторонньої особи, то вона будь-коли може повторити такі дії, не виключено, що й стосовно близьких людей [12, с. 89–90, 92–93]. На нашу думку, відповідні зміни до законодавства є передчасними, оскільки не врахова-

но низку аспектів: 1) складнощі визначення поняття «близька людина»; 2) не враховано, що другий із подружжя може зловживати даним положенням і спеціально підсилати близьких людей чи інших осіб, які будуть провокувати на відповідну поведінку одного з подружжя; 3) не враховано, що кримінальні правопорушення можуть бути вчинені в стані афекту, як перевищення меж самооборони і т. д.

У свою чергу С. Б. Булеца, Ю. Ф. Іванов, О. В. Ієвіня пішли ще далі. І пропонують доповнити ч. 2 ст. 110 СК України положенням, яке надає можливість розірвати шлюб під час вагітності дружини або до досягнення дитиною одного року і тоді коли поведінка іншого з подружжя суперечить моральним засадам суспільства (наприклад, подружні зради, постійне пияцтво) [14, с. 141–142]. На нашу думку, така позиція вчених є аргументованою. Зрозуміло, що скоріш за все виникнуть складнощі на практиці, оскільки «суперечить моральним засадам суспільства» – це оціночна категорія, яка буде розглядатися у тому чи іншому випадку по-різному. Але це не повинно стати перешкодою для розірвання шлюбу, оскільки в Україні напрацьована практика застосування оціночних понять.

Окрім того, на нашу думку, у законодавстві неповно розкритий випадок розірвання шлюбу у період вагітності дружини або до досягнення дитиною одного року, якщо батьківство визнане іншою особою або є рішення суду, яким відомості про чоловіка як батька дитини виключено з актового запису про народження дитини. Так, не враховано, що між подружжям може бути відсутній спір щодо розірвання шлюбу і, відповідно, розлучення у позовному провадженні матиме формальний характер. У зв'язку із цим вважаємо за доцільне розглядати такі справи у порядку окремого провадження і внести відповідні зміни у законодавство.

Визначившись із відсутністю мораторію на розірвання шлюбу, розглянемо дискусійне питання, яке стосується позовної заяви: чи може представник підписувати останню і подавати її до суду? З. В. Ромовська вважає, що представник позивача не може сам підписувати позовну заяву про розірвання шлюбу, але може представляти позивача чи відповідача і, відповідно, брати участь у розгляді справи [16, с. 256, 257, 259]. Л. Красицька ще більш категорична: представник не тільки не може підписувати відповідну позовну заяву, а й подавати її до суду [17, с. 118]. Такий висновок науковці роблять виходячи з ч. 1 ст. 110 СК України, в якій вказано, що позов про розірвання шлюбу може бути пред'явлений одним із подружжя [2],

а також з п. 15 ППВСУ від 21.12.2007 № 11, в якому зазначено, що сімейне законодавство не передбачає можливості розірвання шлюбу представником одного з подружжя або їх обох за довіреністю останніх, а правила ЦК про представництво, довіреність і доручення на ці правовідносини не поширюються [6].

На нашу думку, така позиція не відповідає вимогам законодавства і власне судовій практиці з огляду на таке. По-перше, можливість вчинення відповідних дій представником передбачається ч. 3, 8 ст. 119 ЦПК України [15]. Із цього загального правила у Кодексі немає винятку стосовно позову про розірвання шлюбу. По-друге, у Сімейному кодексі України не закріплено жодної заборони на вчинення відповідних дій представником, а, як відомо, все, що не заборонено, дозволено. По-третє, в ієрархії джерел права закон має вищу юридичну силу, ніж ППВСУ. По-четверте, судова практика сприймає такий підхід, і суддя відкриває провадження на підставі підписаної і поданої представником позовної заяви про розірвання шлюбу.

У контексті представництва важливим є питання безпосередньої участі подружжя у розгляді справи про розірвання шлюбу, оскільки ч. 1 ст. 38 ЦПК України дає можливість особі брати участь у розгляді справи через представника [15]. На нашу думку, розгляд справ такої категорії, особливо коли подружжя має дітей, повинен здійснюватися за їх присутності як мінімум на одному засіданні, оскільки інакше суд не зможе виконати вимоги щодо з'ясування фактичних взаємин подружжя, дійсних причин позову, інших обставин життя подружжя, ставлення кожного з подружжя до позову, переконатись, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення (ст. 112 СК України [2], п. 10 ППВСУ від 21.12.2007 № 11 [6]). Представник, як би йому не довіряли, не завжди знає деталі сімейного життя, а тому не завжди може відповідно відреагувати на заперечення другої сторони, її пояснення або ж запитання суду. Власне, саме таким шляхом і йде судова практика. Окрім цього, участь подружжя у судових засіданнях дозволить пришвидшити процес розгляду справи.

Досліджуючи розірвання шлюбу подружжям у позовному провадженні, також треба відзначити і ще одну його особливість, а саме вжиття заходів судом для примирення подружжя (ст. 111 СК України [2]). Судова практика показує, що в такій категорії справ майже завжди вживаються такі заходи і надається у середньому 3 місяці для примирення подружжя (максимальний строк – до 6 міся-

ців відповідно до ч. 5 ст. 191 ЦПК України [15]). У цьому разі суди беззаперечно слідують п. 10 ППВСУ від 21.12.2007 № 11, в якому передбачено, що судам слід використовувати надану законом можливість відкласти розгляд справи для примирення подружжя, особливо за наявності неповнолітніх дітей [6].

При цьому слід зазначити, що деякі науковці, зокрема М. М. Дякович [18, с. 112], С. Б. Булеца, Ю. Ф. Іванов, О. В. Ієвіня [14, с. 143], О. М. Калитенко [19, с. 192], звертають увагу на те, що залежно від життєвого досвіду та рівня професіоналізму судді можуть застосовувати й інші заходи для примирення подружжя, наприклад бесіди з дружиною та чоловіком окремо та з ними обома спільно, з їхніми батьками. На нашу думку, реалізувати бесіди судді на практиці буде нереально, якщо вони будуть здійснюватись не під час розгляду справи, оскільки навантаження на суддів не дасть можливості це зробити. Окрім того, судді не повинні виконувати роботу психологів та медіаторів поза межами розгляду справи у суді. У такому разі краще, щоб існував окремий інститут (поза судом), до якого б судді могли відправляти подружні пари, щоб останні допомогли їм примиритися.

Окрім цього, хочемо звернути увагу на практичні нюанси під час розгляду такої категорії справ. Часто подружжя в одному провадженні намагається вирішити не тільки питання розірвання шлюбу, а й визначення місця проживання, утримання дітей, участі другого з батьків, який буде проживати окремо, у вихованні. Аналіз судової практики показує, що, як правило, суд не вирішує всі питання одночасно і, навіть якщо у позовній заяві і містяться відповідні вимоги, які стосуються подальшої долі дитини, то суд їх виокремлює в інше провадження. Суд зазвичай розглядає в одному провадженні питання розірвання шлюбу і визначення місця проживання дитини. При цьому необхідно пам'ятати, що: 1) якщо має місце спір щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини обов'язковою є участь органу опіки та піклування (ч. 4 ст. 19 СК України [2]); 2) суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення.

Досліджуючи питання розірвання шлюбу у позовному провадженні, також окремо хочемо зупинитись на моменті припинення шлюбу і державній реєстрації розірвання шлюбу. Так, ч. 2 ст. 114 СК України передбачено, що у разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється у день набрання чин-

ності рішенням суду про розірвання шлюбу [2]. При цьому звертаємо увагу, що дане правило застосовується після набрання чинності СК України (після 01.01.2004). Тобто якщо рішення про розірвання шлюбу постановлене до цього моменту, то шлюб вважається припиненим з дня державної реєстрації розірвання шлюбу в органах реєстрації актів цивільного стану, як це передбачено ст. 44 КпШС України [11] і роз'яснено у п. 15 ППВСУ від 21.12.2007 № 11 [6], п. 1 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 № 3 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» [20].

Щодо державної реєстрації розірвання шлюбу, то відповідно до ч. 2 ст. 115 СК України рішення суду про розірвання шлюбу після набрання ним законної сили надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану (далі – РАЦС) за місцем ухвалення рішення для внесення відомостей до Державного реєстру актів цивільного стану громадян та проставлення відмітки в актовому записі про шлюб [2]. Однак на практиці у реалізації цього положення виникають нюанси. Так, неодноразово мала місце ситуація, коли один із подружжя приходив у РАЦС для проставлення у паспорті відмітки про розірвання шлюбу, а йому відмовляють у вчиненні такої дії, оскільки відповідним РАЦСом не було отримано рішення суду. Таким чином, щоб уникнути неодноразового походу до РАЦСу для проставлення відмітки про розірвання шлюбу необхідно одразу приходити з рішенням суду про розірвання шлюбу, яке набрало законної сили.

Слід відзначити, що до внесення змін до ч. 2 ст. 115 СК України п. 3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», який набрав чинності 27 липня 2010 року [21], розірвання шлюбу у РАЦСі на підставі рішення суду здійснювалось за заявою колишнього чоловіка або дружини самостійно. І відповідно до ч. 2 ст. 115 СК України (до внесення змін) документом, що засвідчував розірвання шлюбу, було свідоцтво про розірвання шлюбу. Водночас натепер у ч. 3 ст. 115 СК України чітко зазначено, що документом, що засвідчує факт розірвання шлюбу судом, є рішення суду про розірвання шлюбу, яке набрало законної сили [2].

Висновки

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки і пропозиції:

1. Змінити назву ст. 110 СК України з «Право на пред'явлення позову про розі-

рвання шлюбу» на «Розірвання шлюбу за рішенням суду за позовом одного з подружжя або опікуна недієздатного подружжя».

2. Встановити у Декреті Кабінету Міністрів України «Про державне мито» фіксований розмір державного мита за посвідчення нотаріусом аліментного договору.

3. Викласти ч. 2 ст. 110 СК України у такій редакції: «Позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини, крім випадків, коли один із подружжя вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки кримінального правопорушення, щодо другого з подружжя, дитини, або якщо поведінка другого з подружжя суперечить моральним засадам суспільства».

4. Додати абз. 2 до ч. 2 ст. 110 СК України такого змісту: «Той із подружжя, який вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки кримінального правопорушення, щодо другого з подружжя, дитини не має права на пред'явлення позову про розірвання шлюбу».

5. Доповнити СК України ст. 110-1 «Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя»:

1. Чоловік, дружина мають право подати до суду спільну заяву про розірвання шлюбу протягом вагітності дружини, якщо батьківство дитини визнане іншою особою, за умови подання до органу державної реєстрації актів цивільного стану чоловіком та дружиною спільної заяви про невизнання чоловіка батьком дитини і заяви матері дитини та батька дитини про визнання батьківства до народження дитини.

2. Чоловік, дружина мають право подати до суду спільну заяву про розірвання шлюбу до досягнення дитиною одного року, якщо батьківство дитини визнане іншою особою, за умови подання до органу державної реєстрації актів цивільного стану чоловіком та дружиною спільної заяви про невизнання чоловіка батьком дитини і заяви матері дитини та батька дитини про визнання батьківства.

3. Чоловік, дружина мають право подати до суду спільну заяву про розірвання шлюбу до досягнення дитиною одного року за умови наявності рішення суду, яким відомості про чоловіка як батька дитини виключено з актового запису про народження дитини.

4. Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що заява про розірвання шлюбу відповідає дійсній волі дружини та чоловіка і що після розірвання шлюбу не будуть порушені їхні особисті та майнові права.

5. Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу після спливу одного місяця від дня

подання спільної заяви. До закінчення цього строку дружина і чоловік мають право відкликати заяву про розірвання шлюбу.

6. Внести зміни до ч. 2 ст. 105 СК України, а саме: після слів «статті 109» доповнити словами «статті 110-1».

7. Доповнити ч. 3 ст. 234 ЦПК України: після слів «про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей» словами «за спільною заявою подружжя».

8. При розірванні шлюбу у позовному провадженні необхідно звернути увагу на таке: 1) за загальним правилом шлюб не може бути розірваний у період вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини; 2) позовна заява може бути підписана представником і подана ним до суду; 3) участь подружжя мінімально в одному засіданні; 4) не об'єднувати в одну позовну заяву вимоги про розірвання шлюбу, визначення місця проживання дітей, їх утримання, участі того з батьків, хто буде проживати окремо, у вихованні дітей; 5) суд, як правило, у таких категоріях справ надає час для примирення подружжя; 6) якщо рішення про розірвання шлюбу було постановлене судом до 01.01.2004, то шлюб вважається припиненим з дня державної реєстрації розірвання шлюбу в органах реєстрації актів цивільного стану, а не з моменту набрання рішенням суду законної сили; 7) для проставлення у паспорті відмітки про розірвання шлюбу краще одразу приходити в орган державної реєстрації актів цивільного стану з рішенням суду про розірвання шлюбу, яке набрало законної сили.

Список використаних джерел:

1. Мороз М. Україна – на першому місці в Європі за кількістю розлучень [Електронний ресурс] / М. Мороз. – Режим доступу : <http://expres.ua/main/2015/08/23/148726-ukrayina-pershomu-misciyevgori-killkistyru-rozluchen>.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22 (31.05.2002). – Ст. 135.
3. Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 № 7-93 із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 113.
4. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 14. – Ст. 87.
5. Дутко А. О. Розірвання шлюбу за законодавством України / А. О. Дутко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: збірник наукових праць. – 2014. – № 801: Юридичні науки. – С. 51–55.
6. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільно-

го майна подружжя : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>.

7. Сімейне право України : підручник / [Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.]; за заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 264 с.

8. Багач Е. М. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / Е. М. Багач, Ю. В. Білоусов. – К.: Ліга, 2010. – 577 с.

9. Сафончик О. І. Правове регулювання припинення шлюбу в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. І. Сафончик. – Одеса, 2004. – 20 с.

10. Шаповал Л. І. Право на пред'явлення позову про розірвання шлюбу / Л. І. Шаповал // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2006. – № 2. – С. 118–122.

11. Кодекс про шлюб та сім'ю України від 20.06.1969 № 2006-VII із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1969. – № 26. – Ст. 204.

12. Липець Л. В. Врегулювання шлюбних та подібних відносин законом і договором : монографія / Л. В. Липець. – К., 2013. – 192 с.

13. Болховітінова А. Б. Припинення шлюбу за законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А. Б. Болховітінова. – Київ, 2009. – 18 с.

14. Булеца С. Б. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 01.09.2011 / Булеца С. Б., Іванов Ю. Ф., Ієвіня О. В. [та ін.]. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2011. – 428 с.

15. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV із змінами та доповненнями // Офіційний вісник України. – 2004. – № 16 (07.05.2004). – Ст. 1088.

16. Ромовська З. В. Українське сімейне право: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Зореслава Ромовська. – К.: Правова єдність, 2009. – 500 с.

17. Красицька Л. Розірвання шлюбу: порівняльний аналіз законодавства України та інших країн / Л. Красицька // Право України. – 2013. – № 10. – С. 108–125.

18. Дякович М. М. Сімейне право України : навч. посіб. – 2-ге вид., випр. та доп. – К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. – 552 с.

19. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / [С. В. Ківалов, Ю. С. Червоний, Г. С. Волосатий та ін.]; за ред. Ю. С. Червоного; пер. з рос. – К.; О.: Юрінком Інтер, 2008. – 504 с.

20. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06>.

21. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010 № 2398-VI із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 38. – Ст. 509.

Стаття посвячена аналізу законодавства, рекомендованих джерел, судової практики, научної літератури о розторженні брака в порядку искового производства, определению проблемных вопросов в данной сфере и совершенствованию механизма расторжения брака таким образом.

Ключевые слова: расторжение брака, исковое производство, мораторий на расторжение брака, участие супругов в деле о расторжении брака, прекращение брака, государственная регистрация расторжения брака.

The article is devoted to analysis of legislation, informative sources, judicial practice, scientific literature concerning marriage dissolution in order of action proceeding, defining problematic issues in this area and to improvement of mechanism of marriage dissolution in such a way.

Key words: marriage dissolution, action proceeding, standstill period for marriage dissolution, participation in marriage dissolution case, marriage termination, state registration of marriage dissolution.

